

Umrean'dan Topzawa'ya

Arif Qurbanî

2007 © peyamaazadi

Bu söyleşi Soranî Kürtçesiyle yayınlanmış olan Arif Qurbanî'nin "*Le Um-Rêanewe Be Topzawa*, Hewall Yayınları, Kerkük 2004" adlı kitapçığından Roşan Lezgîn tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

*Şêx Husênê Şêx Kake Hemeyê
Hezarkanî'ye*

Anfal Harekâtı'nın en sıcak döneminde Kürdistanlı diğer on binlerce kadın, çocuk, yaşlı ve genç gibi o da on iki kişiden oluşan ailesiyle birlikte köyünden esir gibi alıkonuldu. Germiyanlı bu değerli din ve dünya adamı, bu insanlık dostu şahsiyet, böylesine alıkonulduktan sonra, daha önce iyilikte bulunduğu çevredeki birçok tanıdık ve dostu çeşitli yollardan İzzet el-Durri'ye ulaşıp Şêx Husênê Şêx Kake Hemeyê Hezarkanî'nin serbest bırakılması

ricasında bulunur. İzzet el-Durri de, ola ki hayatı boyunca ilk kez cesaret edip Saddam Hüseyin'den bir talepte bulunarak Şêx Husên(Şeyh Hüseyin)'in serbest bırakılması gibi bir istekte bulunur. İzzet el-Durri'nin bu teklifi üzerine Saddam Hüseyin Anfal Harekâtı'nı yürüten 1. Ordu Komutanlığı'na Şêx Husên'in serbest bırakılması emrini iletir. Saddam Hüseyin'den gelen telgraf 1. Ordu Komutanlığı'na ulaştığında Kelar, Kifrî, Necul ve Germiyan'ın bir kısım köylerinden toplanan Anfal kurbanları, toplama kampı olarak düzenlenen Qoretû'ya nakledilmişlerdi. İşte Saddam Hüseyin'den gelen bu emir üzerine Ordu komutanı bizzat Qoretû'ya gider. Binlerce Anfal kurbanları arasından Şêx Husên'i çıkartır. Yapılan görüşmede ordu komutanı Şêx Husên'e "Başkumandan'ın emriyle serbest bırakıldın. Eşini, çoluk çocuğunu bırak ve çek git. Geridekileri düşünme, kendin için sevin..." der. Bunun üzerine Şêx Husên "Bu kadar insanın akıbeti ne olacak? Bunlar hacizlik mal mı?!" diye cevap verir. Ve "Ben bu şekilde serbest olmayı istemiyorum!" diye

ekler. Ordu komutanı "Seyid el-Reis (Reislerin reisi) emretmiş, seni serbest bırakacağız" der. Bu kez Şêx Husên "Saddam size emredebilir. Ama ben kendime Germîyan halkından ayrılmamayı emrediyorum!..." der. Böylece Şêx Husên serbest kalmayı reddeder. Diğer Anfal kurbanları gibi o da on iki kişilik ailesiyle Anfal'e uğradı.

***

Um-Rean: Abdul Hesên Muhan Murad'ın doğduğu yer olan bu köy Irak'ın Kut ili Hey ilçesine bağlı ve ilçeye 10 km uzaklıktadır.

Topzawa: Kerkük'ün 11 km batısında Güney Kürdistan'ın büyük bir köyüdür. Anfal Harekâtı döneminde toplama kampı olarak kullanıldı. Anfal kurbanları orada grup grup ayrıştırılarak bilinmezliklere yollandılar!... Ve yine Anfal'e uğrayan gençlerimizin bir kısmı ilk olarak orada kurşuna dizilerek açılan çukurlara gömüldükleri yerdir. Ve işte, Abdul Hesên Muhan Murad'ın tanıklığıyla açılan ilk toplu mezar çukurunun da bulunduğu yerdir.

***

Başlarken

Daha önceki araştırmalarımız sonucunda Anfal Harekâtı kurbanlarının genel akıbeti hakkında az çok belli bilgilere ulaştık; Anfal'e uğramış bölgelerimizin, kentlerimizin durumu biraz aydınlandı. Her bir cildi Anfal'ın bir yüzünü aydınlatacak olan dört ciltlik bir çalışma tasarlamıştım. Organize bir şekilde Anfal'e uğrayanların ve yakınlarının ağzından derlediğim bilgilerle üç ciltten oluşan çalışmamı tamamladım. Dördüncüsü Saddam'ın düşüşünün sonrasına kaldı. Bu son çalışmayı da Anfal Harekâtı'nın perde arkasında olup bitenlere ayırmalıydım. Bundan dolayı bizzat Anfal Harekâtı'nda görev almış olanların, yani cellâtların ağzından, ya da bu harekât hakkında bilgisi veya parmağı olanların ağzından bazı bilgileri derlemek için çabalıyordum... Böylece önüme koyduğum böylesi bir çalışma programının bir parçası olarak

birçok arkadaş, dost ve tanıdığımdan eğer bu konuda herhangi bir bilgiye ulaşırlarsa beni haberdar etmeleri ricasında bulunmuştum. Bundan dolayı, Irak'ı özgürleştirme operasyonun, yani rejimi, tacı ve tahtıyla birlikte Saddam'ın devrilmesinden sonra sözünü ettiğim tasarımı yaşama geçirmek için daha çok çabalamaya başlamıştım.

Ulaştıkları veya duydukları en küçük bir haberi bile bana ulaştırmayı esirgemeyen bütün değerli dost ve arkadaşlara teşekkürlerimi sunuyorum. İşte şu anda okuduğunuz elinizdeki bu metin böylesi bir çalışmanın ürünüdür. Gerçi hâlâ da bilmiyorum ve tam olarak sormadım, acaba bu şahıs gerçekten nasıl veya kimlerin yardımıyla Yerel Hükümet Başbakanı Dr. Berhem Salih'e ulaşabilmiş. Anfal döneminde Özel Kuvvetler(Emnîy Xas)'de çalışmış, bizzat Ali Hasan Mecid'in komutası altında toplu mezar için çukurlar kazmış ve şimdi de uluslar arası bir mahkemede bu konu hakkında tanıklık yapmak isteyen Abdul Hesên Muhan Murad adındaki bir şahsın varlığını ondan öğrendim. Gerçi Anfal Harekâtı öyle gizlenecek saklanacak bir olay değil ama bizzat Özel Kuvvetlerde görev yapmış birisinin Anfal olayı hakkında şahitlik yapması biz Kürtler için çok önemlidir.

Baas rejiminin yıkılışının hemen ikinci haftasıydı. Değerli dostum gazeteci Stran Abdula bana telefonla ulaşarak "Bir yere ayrılma, seni de alıp çok önemli bir iş için birlikte Kerkük'e gideceğiz" dedi. Çemçemal'de onu beklerken ertesi gün baktım Stran Abdula ve Bakanlıktan bir yetkili olan Abdul Basit çıkageldiler. Birlikte onların otomobiliyle hemen Kerkük'e doğru yola koyulduk. Yolda Stran Abdula Dr. Berhem Salih tarafından konunun araştırılması ve gerekli bilgilerin sağlıklı bir şekilde elde edilmesi, elde edilen bilgilerin doğru bir şekilde kayıt altına alınması için bir komitenin oluşturulduğunu bana ilettiler. Ayrıca, eğer ileride uluslararası bir mahkeme kurulursa, mahkemeye sunulacak delillerin sağlam bir şekilde elde edilmesi ve özellikle Arap Âlemi karşısında olayın net bir şekilde açığa çıkması için Dr. Berhem Salih'in tembihlerini de iletmeyi ihmal etmedi: Şu aşamada

çalışmalar gizli bir şekilde yapılmalı. Çünkü Anfal kurbanlarının yakınları eğer zamanından önce böyle bir şeyi duyarlarsa korkarım ki bilmeden delilleri karartacaklar ve böylece şehitlerin hatıralarına kendi elimizle haksızlık yapmış oluruz!

Üçümüz, yani Bakanlık yetkilisi Abdul Basit, Başbakanlık Basın Danışmanlığı'ndan Stran Abdula ve ben Arif Qurbanî, bu işten sorumlu komite olarak çalışmalara koyulduk.

İlk kez Kerkük Methef Müzesi'nin bir odasında Abdul Hesên Muhan Murad adlı şahısla karşılaştık. Başına sarı kırmızı kareli *çefisi*, acı esmer simasıyla tipik bir Arap'tı.

On iki metrekarelik (3x4m²) küçük bir odada kendisiyle röportaja başladık. Biz üç kişilik komitenin dışında bir de Süleymaniye Emniyeti'nden Westa Husên yanımızdaydı. Ben orada bu şahsın gerçekten Anfalcı olduğu ve bir yolunu bulup Yerel Hükümet'le ilişkiye geçtiği kanaatine vardım. Yaklaşık üç-dört saat kadar odada sohbet ettik. Daha sonra da kalkıp 15 yıl önce Ağustos ayının bir gecesinde bu adamın ekzkavator ile kazdığı ve üzerini örttüğü çukura gömülmüş olan kardeşlerimizin yattığı toplu mezarın bulunduğu yere gittik.

Yeri gösterdikten sonra, bir sonraki gün bu kez kullandığı ekzkavatorle birlikte

tekrar aynı yere gelmek üzere geri döndük. Böylece kendisi ekzkavatorüyle tekrar çukuru açarken görüntülerini de alabilecektim. Bütün bunlar çok ilginçti, çünkü tam o zamanlarda ben de bu tür bilgilere ulaşacağımı ve bunları yazacağımı düşünüyordum. Ama asıl ilginç olanı ise, bu şahsın çok rahat bir şekilde ekzkavatorün üzerine çıkıp çukuru açmaya başlamasıydı!

Odada konuşurken onun Anfalıcı olduğuna inanmıştım ama yüzü tutup kendi eliyle gömdüğü kadın ve çocuk cenazelerinin bulunduğu bunca toplu mezarı böylesine rahat bir şekilde gösterebileceğini hiç sanmamıştım. Fakat sandığım gibi çıkmadı!...

Gördüklerimden başımı taşlara çaldım; kendim için, ulusum için!...

Beş gün üç ekzkavatorle toplu mezarları açtık. Ama tüm çalışmalarımızı kamerayla kayıt altına alırken, aldığımız karar gereği o günlerde çalışmalarımızı gizli tutmaya çalıştık. Benim dışımda bu şeref daha sonra çalışmalara katılan kameraman kardeşlerimiz Hana Qasim, Teha Letîf ve Heme Elî'ye de kısmet oldu. İki kez de bizim dışımızda bazı televizyoncu ve haberciler görüntü almak için geldiler. Bunlardan bir kısmı yabancıydı, biri de bir Kürt Televizyon kanalından gelmişti. Çalışmalarımız sırasında gizli tutmak kaydıyla onlara da görüntü almaları için izin verdik. Bu vesileyle verdikleri söze sadık kaldıkları için; aldıkları görüntüleri ve elde ettikleri izlenimlerini zamanından önce yayınlamadıkları ve basın ahlakı ilkelerine riayet ettikleri için kendilerine teşekkür ediyorum. Çünkü böylesi bir uygulamaya tabi tutulmuş ulusumuzun daha fazla mağdur edilmemesi için elde ettikleri görüntü ve izlenimleri zamanından önce yayınlamamalarını kendilerinden rica etmiştik.

Dayanılabacak gibi değil!...

Ama işte üç oturumda elde ettiğim bu görüşmeyi çaresizlik içinde şimdi yayımlıyorum.

***

* **En başta adınızı alsak?**

– Adım Ebdul Hesen Muhan Murad.

* **Kaç yılında doğmuşsun?**

– 1961 yılında.

* **Nerde?**

– Kut vilayetinde.

* **Kut vilayetinden kastın şehir merkezi mi?**

– Hayır, Umrean köyünde. Kut ili Hey ilçesine bağlı bir köy. Orada dünyaya geldim.

* **Köyünüz Hey ilçesinden ne kadar uzaklıkta?**

– Yaklaşık 10 km.

* **Baban ne iş yapıyordu?**

– Babam çiftçiydi. Tarımla uğraşır, sürü beslerdi.

* **Okuryazarlık?**

– Ben mi?

* **Yok, baban.**

– Hayır.

* **Onlar mı seni gönderdi yoksa sen kendin mi böyle bir işe girmek istedin, evinizin durumu nasıldı?**

– Sıradan bir yaşantımız vardı.

* **Aileniz kaç kişiydi?**

– Biz, ikisi erkek dördü kız toplam altı kardeş, babamla annem de, toplam sekiz kişiydik.

* **Köyünüzde okul var mıydı?**

– Evet.

* **Okula gittin mi?**

– Evet.

* **Diğer kardeşlerin?**

– Hayır, onlar okumadı.

* Niye?

– Köyde mülkümüz arazimiz vardı, tarımla uğraşır, sürü besledik. Köylerde geçim kaynakları bunlar olunca doğal olarak sürü gütmekten, ekip biçme ile uğraşmaktan çocukların okul okumasına fırsat kalmaz.

* Madem öyle, seni nasıl okuttular?

– Bilmiyorum. Babama sormalı. Ben çocuktum, bir baktım ki okuldayım ve okuyorum. Diğer kız ve erkek kardeşlerim de okumak istediler sanırım ama babam okutmadı. Bu durumdan ben değil kendisi sorumludur. Benimkine gelince, ben okumayı seviyor muydum? Evet, galiba okumayı çok istiyordum.

* Köyünüzde sadece ilkokul mu vardı, yoksa Ortaokul da var mıydı?

– Yok, ne Ortaokulu! Sadece ilkokulun üç sınıfı okutuluyordu.

* Yani, sadece üç yıl mı okul okudun?

– Hayır. Köyüm Umrean'da ilk üç sınıfı tamamladıktan sonra ilçemiz Hey'e gittim. Orada ilköğretimin geri kalan altı sınıfını okudum. Daha sonra Lise eğitiminin üç yılını da Hey'de tamamladım. Fakat gerisini getiremedim, okuyamadım. Çünkü köyden gelip dönüyordum. Masraf ağırdı. Okumak zordu. Liseyi bitirdiğimde artık okumak için takatim kalmamıştı. Bundan dolayı geçimimi kendim sağlamak için bir iş aramaya başladım.

* Geçimini sağlamak için nasıl bir iş buldun?

– Ulaştırma Dairesi'nde güvenlik görevlisi, yani polis oldum.

* Ne zaman?

– Bu dairenin kuruluş tarihi 30. 03. 1978'dir. Ben de aynı gün ve tarihte bu dairede işe başladım.

* Nerde?

– Ulaştırma Dairesi'nde dedim ya, duymadın mı?!

* Sorudan amacım dairenin nerde olduğudur. Yani, Hey'de mi, başka bir şehirde mi?

– Kut vilayetinde.

* Geçimini sağlamak için ne kadar aylık alıyordun?

– Aylığım 53 dinar idi.

* Böylece geçimini sağladın, sonra?

– Dört ay Kut'ta kaldım. Ondan sonra Ulaştırma Dairesi Genel Merkezi'nin bulunduğu başkent Bağdat'a tayinim çıktı.

* Affedersin. Daha önce sormalıydım. Hani 1961 doğumluyum dedin ya, daha sonra da 1978'de koruma görevlisi olarak işe girdiğini söyledin. Yani işe girerken daha on sekizini bitirmiş olmuyorsun. İşe girmek için yaşını mı büyüttün, seni nasıl polislik işine aldılar?

– Tahsilliydim. O zamanlar okumuşlar için yaşın fazla önemi yoktu. Küçük veya büyük fark etmiyordu. İşe alıyordular.

* Bağdat'ta ne zaman kaldın?

– Kaç kez beni başkent Bağdat'a gönderip tekrar geri aldılar. 1980 yılına kadar bu dairede çalıştım. 80'de daireyi iki kısma ayırdılar. Bir kısmı yabancılar için "İkamet-Muhaberat" olarak tanzim edildi. Bir kısmı da "Cevizat Şubesi" olarak düzenlendi. Tayinim bu şubede kaldı. Daha sonra Erer Vilayeti Emniyet Müdürlüğü Cevizat Şubesi'ne atandım.

* İsteğiniz üzere mi bu şubeye atandınız?

– Hayır, kimin adı nereye yazılmışsa oraya gitmek zorundaydı veya sizi hangi şehre gönderseler oraya gitmek mecburiyetindeydiniz.

* Ne zaman ve nasıl Emniyet Teşkilatı'na katıldın?

– 1980 yılında. Tayinim Erer Emniyeti'ne çıktığında.

* Erer Emniyeti'nde sana ne görev verdiler?

– Şoförlük.

* Otomobil mi sürüyordun? Özel otomobil mi, emniyet müdürü aracını mı, daire aracını mı, neyin şoförlüğünü yapıyordun?

– Yok, büyük iş makinelerinin operatörü oldum.

* Büyük iş makinelerinden amacın ne?

– Ekzkavator, loder, greyder, kepçe, dozer...

* Emniyet Kurumunda sözünü ettiğin ekzkavatorler, loderler, greyderler, kepçeler ne iş için kullanılıyordular ki sen de operatörlüyüydün?

– Her iş için, özel işler için kullanılıyordular.

* Özel işler, ne gibi? Biraz bizi aydınlatırsan eğer.

– Üst düzey sorumlularımızın çoğu arazi sahibiydiler. Onların arazi işlerinde ihtiyaç duyuluyordu.

* **Emniyet teşkilatındaki yetkililerin kurumun araç ve malzemelerini kendi özel işleri için kullandıklarını anlayabiliyorum ama üst düzey sorumluların ekzkavator, loder, greyder, kepçe ve dozer gibi ağır iş makinelerine ihtiyaç duyulacak ne tür özel işleri olabilir, bunu anlamakta zorlanıyorum. Devlet bu tür araçları ne iş için tahsis etmişti ki? Diğer bir deyişle, acaba devlet bu araçları aslında önemli işler için tahsis etmişti de ama bazen yöneticiler özel işleri için bu araçlardan faydalanıyorlardı, öyle mi anlamalıyız?**

– Dediğim gibi, bu araçlar ordaydılar. Her nereye tayinim çıkmışsa bu tür araçlar tüm emniyet teşkilatlarında her zaman vardı. Artık ne iş için tahsis edildiklerini, ne amaçla kullanıldıklarını bilemiyorum.

* **Bu araçların ne iş için ne amaçla kullanıldığını kimseden sormadın mı hiç?**

– Yok Allah'ıma! Hiç sormadım.

* **Yani bu araçların operatörü olduğun halde, böyle bir işte çalıştığın halde yine de bu araçları ne için kullanıyorsunuz diye hiç soru sormadın, öyle mi?**

– Dedim ya, yöneticilerin arazi işlerinde kullanıyorlardı!

* **İçinde neler döndüğü belli olan Irak gibi bir devletin emniyet teşkilatında uzun yıllar çalıştın. Nasıl bu tür araçların sadece yöneticilerin arazi işlerinde kullanıldığını söylüyorsun? Aslında bu tür araçlardan İmar veya Tarım Bakanlıkları faydalanmalıydı. Yani Emniyet teşkilatı gibi bir kurumun bu tür araçlarla ne işi olabilir, sadece müdürün arazisinde kullanmak için mi?**

– Yok, sadece bunun için değildi, yani özel... Araçlar Emniyet Teşkilatı'na aitti. Öncelikle teşkilatın işlerinde kullanılırdı. Bazen de yöneticilerin arazi işlerinde kullanılırdı...

* **İşte ben de bunu soruyorum zaten. Yani Emniyet Teşkilatı'nın ekzkavator, loder, greyder, kepçe ve dozer gibi araçlara ihtiyaç duyan ne**

tür işleri olurdu ki?

– Örneğin, dairelerin bahçelerini düzeltmede, ya da yol yapımında falan kullanılıyordular. Bu tür işler için.

* **Birazcık anlayabildiğimi hissediyorum! Başka ne tür işler için?**

– Her tür işte ekskavator ve dozer gibi araçlara ihtiyaç duyuluyordu.

* **Sonuçta ne tür işler bunlar, yani? Bazı örnekler verirsen eğer...**

– Örneğin, emniyet dairelerinin bahçelerinde bilinmemesi, gizli kalınması için özel yeraltı zindanlarını kazmada kullanılırdı. Yani, bu tür

çukurların kazımı için dışarıdan araç getirselardı gizlilikleri kalmayabilirdi...

* **Sen kendin hiç böylesi bir işi yaptın mı? Yani emniyet daireleri bahçelerinde hiç gizli zindan kullanımı için çukur kazdın mı?**

– Sadece bir tek ben operatör değildim ki bütün bu işleri bana yaptırınsınlar! Her bir müdürlükte bu iş makinelerinden bir sürü vardı ve bir o kadar da operatörleri. Görünen o ki bana yaptırdıkları işleri diğerlerine de yaptırmışlar.

* **Şimdi nerelerde bu tür zindanların kazıldığını ve yöneticilerinizin emriyle kimlerin bu tür zindanlarda kaldığını rahatlıkla anlatabilirsin herhalde, ya da bu zindanlardan nerelerde var olduğunu söyleyebilir misin?**

– Evet, çoğu kez dairelerin bahçelerinde ya da şehir dışında, askeri garnizonların içinde çukur kazdık. Bazen bu çukurlar zindan olarak kullanıldı, bazılarına da insanları gömüp üzerini kapattık.

* **Bu tür iş makineleriyle mi?**

– Anlattığım şeyler bu tür makinelerle yapıldı.

* **Hepimiz Irak'ta yaşadık. Baas rejiminin uyguladığı acımasız vahşeti**

gözlerimizle gördük. Özellikle bu acımasız rejim yıkıldıktan sonra, bilinmeyen bazı şeyler de artık açığa çıkıyor. Ve binlerce toplu mezarın var olduğunu da biliyoruz. Binlerce günahsız insan toprağa gömüldü ya da asıldıktan sonra cenazeleri ailelerine bir daha verilmedi. Rejim bütün bunları yaptı ve biz de az çok bu tür şeylerden haberdarız. Birçok mağdur, suçluların kendileri açıklamada bulunup olayların üzerindeki perdenin kalkmasını ümit ediyor.

İçin rahat olsun, şu anda yaptığın çok değerli ve insani bir şey. Eğer söylediklerin kayıt altına alınırsa hem vicdanının rahat etmesi hem de gelecekte halklarımız arasındaki ilişkilere yapılmış bir iyiliktir. Fakat anlatacakların da bulanıklaştırılmamalı veya tersyüz edilmemeli. Bildiğin veya bilinmesi gerekli olan her türlü bilgiyi açıklamalısın ki gerçekler ortaya çıksın. Şimdiye kadar anlattıklarının zaten halk da biliyor, bundan kuşkun olmasın. Şunu söylüyorum, yani olayların bilmediğimiz detaylarını bize anlatman...

– Öyledir. Bu rejim zalimdi, birçok şey yaptı. Halktan çok insan öldürdü, idam etti, öldürdükten sonra da mezar yerine çukurlara gömdü. Benim yaptığım şey sadece çukur kazmak ve üzerlerine toprağı örtmekti. Sanki öldürülmüş bunca insanın üzerine toprak örtmek hoşuma mı gidiyordu! Onları öldüren ben değildim, ben gömüyordum.

* Tabi ki emir altındaydın; verilen emirleri yerine getiriyordun. Ama şimdi yerine getirdiğin emirleri açıklarsan, bu, insanlık adına büyük bir iyilik olur. Ve görünen o ki birçok olay pek bilinmiyor, sadece aranızda kalmış.

– Doğrudur. Aynen öyledir. Bu hükümet halktan birçok insan öldürdü. Ölülerini de bir yerlerde kazdırdığı çukurlara gömdü ve bizim elimizle üzerlerine toprağı örttirdü. Sadece Allah bu yerlerin nereler olduğunu bilir. Öyle görünüyor ki akrabaları aileleri hâlâ yollarını gözlüyorlar!

* Şimdi söylediklerimi tekrarlıyorum. Bilinmeyenleri açıklamakla iyilik

yapıyorsun.

– Evet, evet!

* Kaç yıl Erer'de kaldın?

– İki yıl ve kaç ay.

* Erer'de kaldığın süre içerisinde kaç kişi öldürüldü ve sözünü ettiğin çukurlara gömüldü?

– Hiç!

* Nasıl yani! Bu, Emniyet Teşkilatı'nın Erer'de kimseyi öldürmediği anlamına geliyor, öyle değil mi?

– Kardeş, benim görevim halktan birilerini yakalamak, dövmek ve öldürmek değildi. Eğer birileri hakkında rejim çıkarları aleyhine çalışıyor diye herhangi bir bilgi veya tespit varsa hemen yakalanıp bu tür zindanlarda sorgulanır, işkenceden geçirilirdi. Eğer itiraflarda bulunmuşsa bir üst makama gönderilirdi. Orada ya zindan cezası verilir ya da asılırdı. Yok, eğer itirafta bulunmamışsa bu kez Bağdat'ta bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gönderilirdi.

* Yani sen orada idam ve öldürülmelere hiç rastlamadın, öyle mi?

– İdam, orda infaz edilmiyordu. İşkence altında ölenler hariç tabi. Hayır, olmadı. Bu daha çok Genel Müdürlükte olurdu. Özellikle İran-İrak savaşı sonrasında. Ben Erer'deyken daha savaşın başlangıç yıllarıydı.

* Erer'den sonra seni nereye gönderdiler?

– Erer'deyken kaç kez görevli olarak beni Bağdat'taki Emniyet Genel Müdürlüğü Merkezi'ne gönderdiler.

* Nasıl bir görev?

– Operatörlük işleri.

* İnanayım mı?

Kardeş, ben Allah korkusundan buraya geldim ve Allah'tan korktuğum için bunları anlatıyorum; insanlık için anlatıyorum. Yalan attığım falan yok. Yani, Emniyet'te operatör olduğumu söylerken yalan mı atıyorum?

* Affedersin. Erer'de kaldığın süreye gelelim.

– Oradan beni Anbar ili Cevazat (?) Bürosu'na gönderdiler. Ve oradan da

beni 1973 - 1974 yıllarında genel müdürü Ali Hasan Mecid olan Bağdat'taki Emniyet Genel Müdürlüğü Merkezi'ne gönderdiler. Sonra beni Kut Emniyet Müdürlüğü'ne gönderdiler. 17. 08. 1988 tarihine kadar orada kaldım.

* Ne zaman evlendin?

– Bağdat'taki Emniyet Genel Müdürlüğü Merkezi'ne tayinim çıktığında evlendim. Orada kaç ay kaldıktan sonra artık Bağdat'ta kalıp yaşamımı evli olarak da sürdürebileceğimi anladım. Orada evlendim. Düğünümü tam olarak 15. 03. 1983 tarihinde yaptım.

* Eşinle daha önceden tanışıyor muydun, yoksa Bağdat'ta mı tanıştınız ve evlendiniz?

– Eşim amcamın kızıydı ama daha öncesinden ne görüşmüştük ne de tanışıyorduk.

* Eğer amcan kızıysa nasıl oluyor da böylesine birbirinizi görmeyecek tanımayacak kadar uzaklaşmışsınız?

– Bir zamanlar amcam Bağdat'ta evlenmiş. O Bağdat'ta biz de Umrean'da. O zamanlar dünya bu günler gibi değildi. Gidiş gelişler o kadar kolay değildi. Amcam babamla küskündü. Babam, bir zamanlar kardeşinin malına el koymuştu. Ondan dolayı amcam da göçmüş Bağdat'a gitmişti. Sonra amcam öldüğünde iki yetim çocuk ardında bırakıyor. Onlar da büyüyüp evleniyorlar. Bunları duyduğumda bu amcakızlarımdan birisi evliydi ve altı çocuğu vardı. Ama kocası onu boşamıştı. Böyle olunca da, onu ben nikâhıma aldım.

* Yani, sen kendisiyle evlenmeden önce eşinin altı çocuğu mu vardı?

– Evet, altı çocuk doğurmuştu.

* Şimdi kaç tane çocuğunuz var?

– Altı çocuk.

* Yani, eşiniz bir önceki kocasından altı çocuk yaptı, sonra altı tane de sizinle mi yaptı?

– Evet.

* Adlarını ve yaşlarını bize anlatabilir misin? Yani, kendi çocuklarının...

– Niye anlatamayayım ki? Dört erkek iki de kızım var. En büyükleri kız, adı da İvan, 1984 yılında doğmuştu. Ardından ikizlerimiz oldu; biri erkek biri kız. Erkeğin adı Ahmet kızın adı da Suzan. 1985 yılında doğdular. Sonra, Selam 1986'da, Mu'taz da 1987'de doğdu. Ardından 1988 yılı Mart ayı başlarında bir erkek çocuk daha dünyaya getirdik. Onun adı da Haydar. En küçükleridir.

* Çocuklarından ikisinin adı Kürtçedir; İvan ile Suzan. Neden çocuklarına Kürtçe adları koydun?

– Kürt arkadaşlarım vardı. O arkadaşlarım bu Kürtçe adları koydular.

* Çocuklarını okuttun mu?

– Evet. Hepsini ilkokulda okuttum fakat devam edemediler.

* İmkanların yetersizliğinden mi okuyamadılar?

– Kızlarım ilkokulu tamamlayınca bıraktılar. Erkeklerden Ahmet de ilkokuldan sonra okumayı bıraktı. Şimdi, Mu'taz Orta birde okuyor. Haydar da ilkokul altıda okuyor. Devam edip edemeyeceğini bilmiyorum.

* Çocuklarının okuyamama nedenlerini anlatabilir misin?

– Geçim sıkıntısından, yaşam çok zor. Aldığım aylıkla ancak karınlarını doyurabiliyorum. Okul masraflarını karşılayamıyorum. Okul masraflarını karşılayamadığımdan Ahmet Okulu bıraktı. Şimdi ayakkabı boyacılığı yapıyor. İki yıldan fazladır bu işi yapıyor.

* Özür dilerim. Sanırım ailenden söz etmek seni üzdü. Bundan böyle hiç söz etmeyeceğiz.

Bağdat'ta Emniyet Genel Müdürlüğü'nde iken, kuşkusuz orası bir kasaphaneydi, eğer biraz bu Merkezi anlattırsan...

– Vallahi ne anlatacağımı ben de bilmiyorum. Tespitin tam yerinde, evet, orası bir kasaphaneydi. Ama bir farkla, insan kasaphanesi, yani hayvan kesimhanesi değil.

* Eğer orada işlenen suçlardan bazı örnekleri anlattırsan. Kaldı ki orada olup bitenlerin tanığıydın.

– Sadece ben değil o teşkilatta çalışan her kes orada neler olup bittiğini biliyor! Orada insanlık kendinden utandı. Onlarca... Onlarca özel işkence

metotları uygulanıyordu. Birçok işkence aracı vardı, insanlar üzerinde deniyordu. O araç ve cihazlar dış ülkelerden Irak'a getirilmişti.

* Hangi dış ülkelerden?

– Orasını kim bilebilir ki! Kamyon şoförleri dış ülkelerden getirirdi. Bunları ancak üst düzey yöneticiler bilirdi.

* Hangi tür işkence metotları deniyordu?

– Bilmiyorum! Ben işkence bölümünde değildim. Ben cellât değilim! Ben şofördüm şoför!

* Şoför olduğunı biliyorum ama birisi yıllarca bir kurumda çalışıyorsa kuşkusuz o kurumda olup bitenler hakkında az buçuk bir şeyler biliyordur herhalde!

– En başında sana söyledim. Yemin de içtim. Ne biliyorsam anlatacağımı söyledim. Ne biliyorsam işte anlatıyorum. Allah korkusundan geldim. Bütün bunları halka anlatmak için ben kendim geldim. Ne fazla ne de eksik. Allah kendisi üzerimde şahittir!

* Peki. Yani gördüğün, duyduğun veya herhangi bir görev arkadaşının sana anlattığı şeyleri de mi anlatamazsın?

– Ne?

* İşkence konusunda?

– Nasıl duymamışım? Onlarca şey duydum. Fakat en başında da sana anlattığım gibi sadece bizzat içinde bulunduğum şeyleri anlatacağım!

* Eğer duyduğun veya sana anlatılan kaç tane işkence yöntemini veya olayını anlatabilirsen...

– Bazı işkence yöntemleri sadece itiraf ettirmek için uygulanırdı. Öylesine acı verirdi ki ne biliyorsa mecbur kalır anlatırdı. Bunlar çok acı çektiren ama öldürmeyen işkencelerdir. Bu tür işkenceler için özel cihazlar vardı. Bazı cihazlar vardı ki vücudu parça parça ederdi. Bazı işkence yöntemleri karmaşıktı, bunlar uzayıp giden psikolojik savaş yöntemleriydi. Örneğin, aile bireylerini tutuklayıp gözleri önünde çeşitli işkenceler yapıldı; onlara tecavüz edilirdi... Akla ne gelirse uygulanırdı. Bunlardan bazılarını biliyorum. Ama ben aslında Anfal Harekâtı'nda öldürülenlerin, toprağa

gömülenlerin tanığımı. Sen onları bana sor!

* Onları da soracağım. Asıl amacım zaten tanığı olduğun o konudur. Fakat tanığı olduğun ve bildiğın diğer olaylardan; Irak'ta genel olarak uygulanan korku, işkence ve öldürmelerden de bilgi edinmek istiyorum.

Şimdi Anfal'e gelelim. Anfal konusunda neler biliyorsun?

– Neler bilmiyorum ki! Gözlerimle gördüğüm her şey hafızamda duruyor.

Anlatabilir misin? Neler gördün?

– Anlatabilirim. Ve söz veriyorum, gördüğüm her şeyi burada anlatacağım gibi her türlü basın yayın kuruluşu, her türlü televizyon kamerası karşısında da aynı şekilde anlatabilirim. Ve yine uluslar arası bir mahkemede de bir tanık olarak aynı şeyleri anlatırım. Ve Allah'a yemin ederim ki doğrusu her neyse aynı şekilde anlatacağım. Eğer bir yalanım olursa gözlerimi kör etsin! Kimseye iftira da etmem. Sadece Allah korkusundan dolayı bunları anlatmaya geldim. Bu on beş yıldır çukurlara doldurulan ölülerin üzerine nasıl kepçeyle toprağı boşalttığım her gece gözümün önüne geliyor ki

aralarında otuz günlük bir bebek bile vardı!

* Anfal jenosidi başlarken neredeydin?

– Anfal'ın ne zaman başladığını bilmiyorum ki o zaman nerede olduğumu bileyim!

* Anfal, ordusal bir manevra olarak 17 Şubat 1988'de başladı.

– O zaman Kut Emniyeti'ndeydim.

* Peki, ne zaman ve nasıl Anfal uygulanan merkezlere seni gönderdiler? Nasıl Anfal Harekâtı'na katıldın?

– Tam 17. 07. 1988 günü tayinim Kut Emniyeti'nden Kuzey Tanzim Okulu'na çıktı.

* Tayin emrin hangi kurum tarafından çıktı? Kut Emniyeti tarafından mı yoksa Emniyet Genel Müdürlüğü'nden mi?

– Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından tayin emrim geldi.

* Sadece senin için mi emir gelmişti?

– Hayır. Yani ta başından her müdürlükte bir sürü ekzkavator, dozer, loder, kepçe gibi iş makineleri mevcuttu ve bir o kadar da operatörleri vardı. Emniyet Müdürlüklerinden Kuzey Teşkilatlarına araç ve operatör tayin emri Bağdat'taki Emniyet Genel Müdürlüğü'nden çıkmıştı. O zaman oranın müdürü Ali Hasan Mecid idi.

* Bu emir üzerine Kut Emniyeti'nden kaç şoför Kuzey'e gönderildi?

– Kut'tan yalnızca bendim.

* Şoförlerden kim isteseydi onu mu gönderiyorlardı yahut Emniyet mi kişileri belirtiyordu?

– Kendi isteğimizle değildi, Emniyetin kendisi belirliyordu! Bağdat'taki Emniyet Genel Müdürlüğü Merkezi'nden gelen emirde kimin adı yazılıysa onu gönderiyorlardı. Örneğin Kut Emniyeti'nden Ebdul Hesên, yani ben, Necef Emniyet Müdürlüğü'nden Ferhan. Böylece hangi Emniyetten kimi istemişlerse onların adı yazılıydı.

* Yani sen Genel Merkez tarafından seçildin, öyle mi?

– Evet!

* Emniyet teşkilatındayken rütben neydi?

– Sadece bir nefer idim ve mesleğim de şoförlüktü.

* Mesleğini değil rütbeni sordum. Rütben neydi?

– O zamanlar hiçbir rütbem yoktu fakat daha sonra terfi ettim. Çavuş oldum.

* Sen Baas Partisi'ne üye miydin?

– Baas Partisi kurulduğunda üyesi olmuştum zaten.

* Kurulştan kastın ne, ilk kuruluş tarihi olan 1978 mi?

– Evet, o zaman Baas'a üye olmuştum. Yani Baas taraftarı üyesi olmayan birisini hiç Emniyet Teşkilatı'na alırlar mıydı? Böylesi bir kurumda bırakırlar mı insanı!

* Bu, Anfal başlangıcına kadar Baas Partisi içinde 11 yıllık bir süre kalmışsın anlamına gelmektedir. Parti'de rütben neydi?

– Hiç! Sadece bir üyesiydim.

* Sen Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından böylesi bir iş için seçilmişsin. Bundan dolayı, ya Emniyet Teşkilatı'nda iyi bir etki yaratmışsın ya da Baas Partisi'nde veya Emniyet'te iyi bir rütben olmalı. Yoksa Baas için böylesi hassas ve önemli bir iş için nasıl seni seçerler? Dediğin gibi eğer sadece bir nefer isen veya hiçbir etkin olmamışsa nasıl seni seçmişler ki?!

– Yok! Baas'ta hiçbir rütbem yoktu. Çünkü ta işe başladığımdan beni Baas'a üye olarak kaydettiler. Ondan sonra da o şehirden bu şehre tayinimi çıkarttılar. Baas Partisi'yle bir bağım kalmadı. Baas üyesi olmak herhangi bir işe girerken sorulurdu. Emniyet'te falan görev yaparken artık önemli değildi.

* Peki, hangi nedenlerinden veya etkilerden dolayı seni böylesi önemli bir iş için seçmişler ki?

– Neden veya etki, sadece ağır iş makineleri operatörü olmamdı. Bu da o kadar önemli bir iş değildir!

* Peki, ama bu işi sen bulmamış mıydın kendine?

– Doğrudur, ama her seçilen aynı mıydı? Önemli olan onların bu tür iş makineleri operatörlerine ihtiyaçları olması ve bizim de operatör olmamızdı.

Yani ha Ali ha Kara Ali, ne fark eder ki! Bu ne sorgulamadır gidiyor anlamadım gitti! Kendim gelip böyle bir olayın varlığından söz ettim. Vicdan azabından dolayı bütün bunları anlatıyorum. Sanki işkencede itiraflarda bulunuyormuşum gibisine ha bire soru soruyorsun ki hele başka bir şey daha anlatacak mıyım?

* Kızma! Bu mesele binlerce soruyu içinde barındırıyor. Binlerce insan senin vereceğin küçük bir haberde başlarına gelen, yakınlarının başına gelen bu vahşetten kendine göre bir cevap bulacaktır.

– Yok yani! Onlar haklı. Ama bir sürü şey var ki sizinle bir ilgisi yok

* Tamam. Tayinin çıktıktan sonra ne zaman Kuzey Tanzim Mektebi'yle ilişkiye geçtin?

– Tayinim çıktığında önce beni Bağdat'a Emniyet Genel Müdürlüğü'ne çağırıldılar. Orada bizi organize ederek Kerkük'teki Kuzey Tanzim Mektebi'ne gönderdiler.

* Hangi gün olduğunu hatırlıyor musun?

– Evet, 12. 07. 1988 günüydü.

* Sen yalnız mıydın, yoksa yol arkadaşın falan var mıydı?

– Biz bir kaç şofördük, her birisi başka bir Emniyet Müdürlüğü'nden gelmişti.

* Diğer şoför arkadaşlarının adlarını hatırlıyor musun?

– Ferhan Cabir Necef'liydi ve Necef Emniyet Müdürlüğü'nden gelmişti. Saadi, babasının adını hatırlayamıyorum, Bağdat Emniyet Müdürlüğü'nden gelmişti. Ahmet İsmail Tikrit'liydi, Tikrit Emniyet Müdürlüğü'nden gelmişti. Ve Ali, Diwaniye Emniyet Müdürlüğü'nden gelmişti. O gün birlikte Kerkük'e geldik. Bizi Kuzey Tanzim Mektebi Karargâhı'na götürdüler. Oradan da bizi Kerkük-Bağdat yolu üzerinde bulunan Kereste ve İaşe Ambarı'na götürdüler ki hâlâ asker nakil garajı olarak kullanılıyor. Orada birkaç tane ekzkavator, loder, kepçe, dozer falan vardı. Bunların dışında büyük yük kamyonları, treyler, enter gibi araçlar da vardı. Bunlardan bir kısmı hükümetin malı olduğu belliydi ve üzerinde "İskân" yazılıydı. Ama bazılarının üzerinde "Company Ashur" yazılıydı. Orada kaldık. Bizimle birlikte subaylar da vardı.

* O kurum nereye bağlıydı, yöneticisi kimdi?

– Sorumlu amir Raid Ebd idi. Oradaki kuvvetler Kuzey Tanzim Mektebi'ne bağlı olarak bu iş için gelenlerdi!

* Orada kaç gün kaldınız?

– Zannediyorum 20 gün kadar kaldık. Yani, sekizinci ayın on birine kadar orada kaldık.

* Dışarıya, yani şehir merkezine gitmiyor muydunuz?

– Hayır. Çünkü Ali Hasan Mecid'in koruma birliği amiri Raid Nezhan Toğan bize dışarı çıkmayın demişti. Burası bir Kürt şehridir. Eğer Kürtler sizin Emniyet Teşkilatı'ndan olduğunu fark ederse sizi öldürebilirler demişti.

* Raid Nezhan Toğan mı Kürtlerin sizi öldürebileceğini söyledi?

– Evet. Bizi korkutuyordular. Çünkü onlar bizden çok daha önce Kerkük'e gelmişler ve Kerkük'ün vaziyetini iyi tanıyorlardı.

* Burayı biraz daha açar mısın, ne demek istediğini tam olarak anlayamadım.

– Diyelim ki bir amaçları vardı, bizi korkutarak böylece yapılacak işe daha iyi sarılmamızı istiyorlardı. Kerkük'te iken, şehir merkezine çıkmamamız için, çarşıda gezmememiz için bizi korkutuyordular. Ve bize, eğer çarşıya pazara giderseniz Kürtler çakıyla, silahla ya da el bombasıyla sizi öldürebilirler diye bizi korkutmaya çalışıyorlardı. Yani burada amaçları bizi korkutmalarıydı, çarşıda pazarda gezmemize engel olmaktı. Amaçları buydu herhalde.

* Sekizinci ayın on birine kadar orada kaldınız, peki daha sonra ne oldu?

– Sekizinci ayın on birinde Raid Nezhan Land-Cruise marka bir otomobil ile geldi ve Raid Ebd ile gizlice konuştu. Sonra şoförlerden beni ve Ferhan'ı çağırıldılar. Ali Hasan Mecid'in korumalarından birisini de yanımıza vererek elçikavatorlerle yola koyulduk. Tam buraya geldik!

Burası, işte tam şimdi anlatacağım şeyler bu yerde oldu.

15 yıl önce Anfal'e uğrayan ilk gurup buraya gömüldü. Biz buraya ulaştığımızda Land-Cruise bizden önce gelip burada bizi bekliyordu. Raid

Nezhan ile Raid Ebd tam şurada bekliyordı.

* Sizi yola çıkardıklarında nereye götürüleceğinizi sormadınız mı?

– Hayır! Kim bir soru sorabilirdi ki! Biz şofördük şoför! Sadece emirleri yerine getirmek için vardık!

* Ne zaman buraya ulaştınız ki her iki Raid, yani, Nezhan ile Ebd burada sizi bekliyordı ?, size ne dediler?

– Önce, bize bir şey söylemediler. Kendi aralarında tartıştılar, danıştılar. El kol hareketleriyle enlemesine boylamasına ölçer gibi işaretler yapıyorlardı. Epey zaman konuştuktan sonra bize dönüp kazmamızı söylediler.

* Kim size dedi?

– Raid Nezhan ile Raid Ebd

* Peki, siz de hemen kazmaya mı başladınız?

– Evet, önce bize dörtgen şeklinde genişçe kazın dediler ama epey kazdıktan sonra bu kez, yok, sandık şeklinde kazın dediler.

* Sen, Ferhan ve her iki Raid'den başka kimler vardı?

– Ali Hasan Mecid'in özel koruma birliğinden onlarcası vardı.

* Ali Hasan Mecid'in kendisi de orada olduğu için mi onlarca koruması oradaydı?

– Hayır. Bu kadar koruma Raid Nezhan ile Raid Ebd'i ve iş makinelerinin güvenliği için oradaydılar.

* Buraya ulaştığınızda onlarca korumayı ve her iki Raid'i gördüğünde buraya neden geldiğinizi sormadın mı, ya da kendi kendine hiç böyle bir şey düşünmedin mi?

– Hayır! Çünkü bu çukurlara ihtiyaçları olduğunu ve bizim de bunları kazmak için buraya getirdiklerini anlamıştık.

* Bu çukurların insanları gömmek için mi, yoksa daha başka bir iş için mi kullanılacağını tahmin ettiniz?

– En başında özel bir iş için kullanılacaklarını tahmin ettim ama tam olarak ne olduğunu kestiremedim. Fakat korktuğumu hatırlıyorum, kendi kendime bu işte bir iş var dedim! Çünkü o zamanlar buralar baştanbaşa yabandı, boş arazilerdi. Şu anda gördüğümüz köyler, şu bağ ve bahçeler, bu

ekili tarlalar yoktu. Buralar Allahın yabanyıdı. Anfal'den sonra buralara yerleştirdikleri Araplar için tarıma açtılar, buraları onlar ekmeye başladı.

* Peki, arkadaşın Ferhan'dan da mı sormadın? Ya da kendisi kazdığımız bu çukurları ne yapacaklar diye sormadı mı?

– Hayır. Her birimiz ayrı bir ekzkavatorün üzerindeydik. Birbirimize soru soracak durumda değildik.

* Kazdığınız çukurların yerini kim belirledi?

– Raid Nezhan'ın kendisi yer ve ebatlarını belirledi.

* Saat kaçta kazmaya başladınız?

– Saat, sabahın dokuzuydu.

* Ne zamana kadar kazdınız?

– Akşamın sekizine (20: 00) kadar.

* Kaç yerde çukur kazdınız?

– Dört-beş yerde kazdık. Her çukurun uzunluğu 20-25 m idi. Genişliği 2-3 m arasındaydı. Derinliği ise 3 m kadardı.

* Onlar mı size bu kadar derin kazın dedi yoksa kendi isteğinizle mi böylesine derin kazdınız?

– Kazma işinde Raid Nezhan'ın kendisi bizzat başımızda bekliyordu. O ne

deseydi biz de öyle yapıyorduk.

* Akşamın sekizinden sonra ne yaptınız? Ya da onlar ne yaptı?

– Kazma işlemi tamamlanınca aynı gece bizi Kerkük'e geri götürdüler.

* Yani sadece sekizinci ayın on birinde çukurları kazdınız?

– Evet.

* Peki, Anfalleri ne zaman çukurlara doldurdunuz?

– Sonraki gece. 12. 08. 1988 tarihinde. Gecenin onunda (22:00).

* 12. 08. 1988 gününden neler hatırlıyorsun? O gece nasıl sabahladın?

İnsan toplulukları için mezar çukurları kazdığın o gecede...

– Önceleri kazdığımız çukurların ne için kullanılacağını bilmiyordum. Hiç bir şey düşünemedim. O günüm sıradan bir gün gibi geçmişti. Çünkü daha önceleri de birçok özel çukur kazmıştım. Bazen geceler boyu dairenin ihtiyacı olan böylesi çukurlar kazmıştım. Ve daha önce de birçok gizli işte çalışmıştım. Kazdığımız bu çukurların da insanları böylesine gömmek için kullanılacağını tahmin edememiştim. Çünkü önce bize dörtgen şeklinde kazın dediler ama daha sonra fikir değiştirip bu kez uzunlamasına ve derin kazın demişlerdi.

* O gün Raid Nezhan veya Tahir Hebuş ya da Raid Ebd yanınıza gelip sizinle hiç konuşmadılar mı? Size hazır olun, bu gece önemli bir iş var diye talimat vermediler mi?

– Hayır, gelen olmadı. Hiç kimse bu konuda bize bir şey söylemedi. Zaten hep hazırda bekliyorduk. Ayrıca gelip “Hazır olun!” demelerine gerek yoktu. Zaten sürekli hazır kıta bekliyorduk.

* Daha önceden size hep hazır kıta bekleyin mi demiştiler? Yani, olağanüstü durum mu ilan edilmişti? Önemli bir işi sonuçlandırmak için mi hep hazır kıta bekliyordunuz?

– Hani daha önce bize çarşıya çıkmayın, dışarı çıkmayın dediklerini söylemiştim. İşte o zaman bize hep hazır kıta beklememiz gerektiğini de söylemişlerdi zaten.

* Tamam. Ayın on ikisinde, o gün, saat kaçta sizi kaldığınız yerden alıp Anfallerin gömüldüğü yere götürdüler?

– Gecenin saat onuna (22:00) kadar kaldığımız yerde bekledik. Zannediyorum saat gecenin onu veya ona birkaç dakika kalmıştı. Raid Nezhan yanımıza geldi ve önemli bir görev için yola çıkmamız gerektiğini söyledi.

* Önceki gün bir sonraki gece önemli bir iş için sizi çağıracaklarını söylemişler miydi?

– Hayır!

* Raid Nezhan yanınıza geldiğinde uyuyor muydun, yoksa uyanık bir halde mi bekliyordun? Yani o anda ne yapıyordun?

– Uyumak için vakit erkendi henüz. Hepimiz oturmuş güzel bir sohbet yapıyorduk. Çünkü o günlerde çok sevinçliydik.

* Sevinçli miydiniz? Anfal sürecinin başlamasından dolayı mı?

– Hayır! O günlerde Anfal'ın ne olduğunu bilmiyordum, böyle bir şey duymuştum.

* O zaman neden böylesine sevinçliydiniz?

– Zannediyorum üç veya dört gün önce İran-İrak savaşı sona ermişti. Savaşın bittiğinden dolayı sevinçliydik. Irak halkının biraz rahatlayacağını düşünüyorduk. Artık cepheye gitme korkumuz sona ermişti. Irak'ta ölümler olmayacaktı...

* Sadece Raid Nezhan mı yola çıkmanız için size emir verdi, başka kimse yok muydu?

– Hayır... Hatırladığım kadarıyla beyaz renkli ve Mercedes marka dört veya beş otomobil vardı ve her birisinde dört koruma vardı.

* Oradan hangi yöne doğru yola koyulduunuz?

– Keywan Erefe yolundan Bağdat asfaltına çıktık. Korumalar önde biz de arkadan onları takip ediyorduk. Öylece çukurları kazdığımız Topzawa ile Yayçı arasında kalan o yere gittik.

* Önceki gece çukurları kazdığınız yere böylesine gece yarısı sizi kaldırıp götürmeleri sana tuhaf gelmedi mi, bu gece yarısı ne tür işleri olabilir diye düşünmedin mi?

– Önceleri herhalde biraz daha çukur kazdıracıklarını düşündüm ama çukurları kazdığımız yere yaklaştığımızda düşüncem değişti.

* Niye? Neler gördün ki?

– Çünkü bir önceki gün kazdığımız çukurların bulunduğu yerin çevresi, bütün yollar özel güçler tarafından tamamıyla tutulmuştu.

* Bir önceki akşam da öyle miydi?

– Hayır, önceki akşam öyle değildi. Sadece Raid Nezhan ile Raid Ebd'in korumaları vardı. Fakat ikinci gece, yani ayın on ikisinde, yollar tamamıyla kapatılmıştı. Bu bölgenin etrafı tamamen sarılmıştı. Bütün bu tepelerin üstü büyük bir kuvvet kaynıyordu.

* Bunlar hangi kuvvetlerdi? Emniyet, İstihbarat, Özel Kuvvetler, Kürt Cahşları ya da normal ordu askerleri miydi?

– Bilmiyorum! Sadece büyük bir gücün orada olduğunu gördüm. Hangi güç veya güçler olduğunu nerden bilebilirim ki! Kürt pêşmergeleri herhangi bir savaş durumunda değildiler ki kalkıp Cahş Güçleri'ni Kürtlerin üzerine salsınlar! O güçler, özel güçlerdi. Ya Kuvvet-i Xas (Özel Kuvvetler) ya da Kuzey Tanzim Mektebi güçleriydi.

* Biraz daha ayrıntılı anlatabilir misin? Yani gördüğün manzarayı biraz daha vasıflandırarak anlatabilir misin?

– Neyin vasfı! Vasıf (övgü) cürümünü de beraberinde getirir! Ben gözümün önünde Kürtleri öldürdüler diyorum; suç işlediler diyorum! Ben ne suç işleyenim ne de suçluyum! Sanki öldürmek bana göre revaymış, sanki normalmiş gibi kalkıp onları övecekmişim!

* Özür dilerim! Bu şekilde anlama! Biraz daha vasıflarını anlat derken amacım gördüğün şeyleri, özelliklerini biraz daha detaylandırmanı istemiştin yani.

– Ee! Keyfimden mi gelip buraya oturmuşum! Benim de amacım zaten bunları anlatmak değil mi? Sadece gördüğüm şeyleri anlatacağım!

* Çok güzel. Saat kaçta olay yerine, yani çukurların bulunduğu yere vardığınızı hatırlıyor musun?

– Yok! Bilmiyorum. Ama sen kendin hesapla! Saat gecenin onunda (22:00) Kerkük merkezinden yola çıktığımızı varsay. Sen kendin çıkarsama yap ki buraya ne zaman ulaştınız!

* Peki. Bütün anayollar, tepeler falan büyük bir güçle tutulmuştu dedin... Bu güçlerin başında Emniyet'ten, Ordu subaylarından kimse yok muydu? Yani bu kadar güç kendiliğinden gelip oraları tutmadı herhalde!

– Raid Nezhan'ın kendisi gelmişti ve hep yanımızda kaldı. Oraya vardığımızda Tahir Celil Hebuş çukurların yanındaki tepede bekliyordu. Tahir Celil Hebuş o zamanlar Kuzey Örgütleri Bürosu'ndan sorumluydu. Daha sonra Anbar valiliğine atandı. Oradan da Bağdat'taki Irak Emniyet Genel Merkezi Müdürlüğü'ne atandı.

* Oraya vardığınızda ne yaptınız?

– Emirleri bekliyorduk. Bakalım bize ne görev verecekler diye beklemedeydik.

* Beklemedeydiniz, bakalım size ne görev verecekler diye. Neler gördün, neler oluyordu ki sen sadece yerinde bekleyen bir seyirci gibiydin?

– Söзlerinin ne anlama geldiğini biliyorum! Yani diyorsun ki sen sadece bir seyirci değildin, verilen emirleri yerine getirmek aynı zamanda hoşuna gidiyordu!

* Ben gözlerinin önünde neler olup bittiğini sordum. Suçluların kimler olduğu belirlemesini yapmadım!

– Olup bitenleri herkes görüyordu!

* Ne gibi?

– Kürt gençlerinin öldürülmesi gibi...

* Madem öyle, kaç tane Kürt genci orda vardı? Sizin taramak için oraya götürdüğünüz...

– Hayır! "Bizler" değil! Dediğim gibi Tahir Hebuş ve Raid Nezhan'a bağlı büyük bir güç vardı orada.

* Anfalleri kimler taramak için oraya getirmişti?

– Anfalleri getirmeden önce vurucu timleri getirmişlerdi.

* Timleri gözünle gördün mü?

– Evet...

* Timleri getirdiklerinde çukurların hangi tarafında bekliyordun? Timlerden ne kadar uzaklıktaydın?

– Hepimiz iç içe, bir aradaydık.

* Bir arada olduğunuzu anlıyorum, yani sen ekzkavatorün üzerinde miydin, Tahir Hebuş ile Raid Nezhan'ın getirdikleri ölüm timlerinden ne kadar uzaktaydın?

– Hiç uzak değildim. Çünkü ekzkavatorleri istop ettik ve hep beraber bir arada çukurların üzerinde beklemeye başladık.

* Bu, onların çok yakınında olduğun anlamına geliyor. Şimdi giyim

kuşamlarının nasıl olduğunu iyi biliyorsun?

– Elbiselerinin rengi zeytin yeşiliydi. Hepsinin elinde tabanca vardı.

* Yani tüfekler, ağır silahlar?

– Hayır, sadece tabancaları vardı.

* Yani, Anfalleri sadece tabancayla mı taradılar?!

– Evet, bu gurup tabancayla öldürdü!

* Ölüm timlerinin yüzleri maskeli miydi?

– Hayır, açtı.

* Madem öyleyse, eğer yüzleri açık idiyse, sende yanlarında idiyse şimdi yüzlerini hatırlayabilirsin sanırım.

– Değil ki yüzlerini anımsamak, kendim onları tanıyorum!

* Nasıl tanıyorsun?

– Daha önce 20 gün beklediğimiz yerde hep beraberdik zaten. Olaylardan sonra da epey bir süre beraber kaldık. Bundan dolayı hepsini tanıyorum.

* Kim olduklarını bana söyleyebilir misin?

– Daha önce söylemişim, ne anlatırsam benimle bir ilişkisi varsa anlatacağım. Sadece Anfallerin gömüldüğü yeri anlatacağım!

Sen şimdi kim olduklarını soruyorsun, yarın nereli olduklarını soracaksın, ertesi gün de yakama yapışıp nerde olduklarını soracaksın!

* Sana daha önce uluslar arası bir mahkemede senin ve beraber çalıştığın kimselerin şahitlik yapmalarının önemli olduğunu hatırlatmıştım. Yoksa Araplara atom bombası bile atılsa, bu, Anfalleri geri getirmez!

– Araplara mı? Arapların tümü suçlu değil! Sanki Baaslılar az mı Şii Araplardan öldürdüler!

* Konunun dışına çıkmayalım! Dediğim gibi, adları intikam için değil şahitlik için gerekli!

– Öldürmeyi gerçekleştirenler 11 kişilik bir ekipti. Başları Ali Hasan Mecid'in yakın arkadaşı Saib idi. Diğer bir başları Saim idi, Anbarlıydı bu. Sonra Suud idi, Raid Ebd'in kendisydi. Ve diğerleri...

* Tümünün silahları tabanca mıydı?

– Hepsinin elinde aynı çeşit silah vardı. Namlularına susturucu takılıydı.

* İşe başladıklarında, ölüm timleri ne yapıyordu?

– Onlar da bizim yanımızda durmuştu. Avlarını bekliyordular!

* Anfalleri ne zaman getirdiler?

– Bizi oraya götürdüklerinde, öyle zannediyorum ki büyük bir gücü de Anfalleri getirmeye göndermiştiler. Çünkü biz oraya vardığımızdan az sora bu ölüm timleri de intikal ettiler. Ve biraz daha sonra da Anfalleri getirdiler.

* Neyle getirdiler?

– Arabalarla.

* Ne tür arabalar?

– Askeri cemseler, Mokepetler. Bazıları da cemselerden daha geniş ve uzun araçlardı.

* Kaç tane araba?

– Zannediyorum altı arabaydı.

* Acaba araçların plaka numarasını alabildin mi?

– Hayır, dikkat etmedim.

* Arabalar çukurların yanına kadar mı geldiler?

– Evet, gelip çukurların hemen yakınındaki tepede beklediler.

* Hepsini aşağı indirip öldürmek için sıraya mı dizdiler, öyle mi? Eğer biraz anlatabilirsen yani...

– Her şeyden önce Anfalleri getirdiklerinde Tahir Hebuş'un emriyle bütün araçları çalıştırdılar. Bize de ekzkavatorleri çalıştırmamızı ve motor sesini yüksek tutmamızı söylediler. İçinde Kürt gençlerinin bulunduğu altı aracın etrafı özel kuvvetler tarafından tutuldu. Araçları biber birer çukura, orda bekleyen sözünü ettiğim 11 kişilik öldürme elemanlarının yanına

yanıştırıyorlardı. Araç kapılarını açıyordular. Kapıda bekleyen iki koruma bir Kürdün kolundan tutup bir time teslim ediyordu. Onlar da her biri bir genci tutup çukurun kenarına götürüyordu. Orada kafasına birer kurşun sıkıp çukura atıyorlardı.

* Anfalleri araçtan indirdiklerinde ellerini gözlerini bağlayarak mı yoksa öyle açık bir şekilde götürüp kurşunluyordular?

– Onları getirdiklerinde zaten elleri gözleri bağlanmıştı. Önceden bu iş için hazırlamıştılar.

* Nerde elleri gözleri bağlanmıştı?

– Bilmiyorum. Nerden getiriyorduysalar, orda elleri gözleri bağlanmıştı.

* Neyle bağlanmıştı?

– Çoğunun elleri ince uzun bir bezle öylesine sıkıca bağlanmıştı ki hiç kıpırdatamıyorlardı. Bilmiyorum hani belinize bağladığınız şu şeye ne diyorsunuz?

* Şûtik (kuşak)?!

– Evet, evet. Şûtiklerle elleri sıkıca bağlanmıştı. Siyah bantlarla da gözleri bağlanmıştı.

* O gece, nasıl bir geceydi?

– Suçla dolu bir geceydi!

* Sorudaki amacım o geceyi yorumlaman değil! Yani karanlık mıydı, ay ışığı mı vardı diyorum, nasıldı?

– Fazla aydınlık değildi. Fakat göz gözü görmeyecek gibi karanlık da değildi.

* O 11 kişilik timden her birisi bir Kürdü alıp öldürüyordu dedin, yani şöyle sıraya mı girmiştiler, ya da öylesine herkes bir tanesini kapıp öldürüyordu?

– Hayır, herkes kendi kafasına göre birisini getirip öldürmüyordu. O 11 kişilik ekipten her birisi bir Kürdü alıp çukurun başında durarak vur komutunun gelmesini bekliyordu. Komutla birlikte herkes aynı anda tetiği çekiyordu. Ve ölmüş olan Kürt bir kerede ellerinden çukura kayıyordu.

* Vur emrini kim veriyordu?

– Bilmiyorum!

* Nasıl biliyorsun? Her şey gözünün önünde olmuyor muydu?!

– Evet! Her şey gözümün önünde oluyordu ama o zaman biz ekzkavatorlerin üzerine çıkmıştık. Biz kendi işimizi yapıyorduk, bundan dolayı kimin vur komutunu verdiğini bilmiyorum.

* Hepsini birlikte mi kurşuna dizdiler?

– Yok, yok. O 11 kişilik ekipten her birisi bir Kürdü alıp çukurun kıyısına getiriyordu. Diz üstü çöktürüyordu. Zaten elleri de arkalarında sıkıca bağlanmıştı. Her subay bir Kürdün arkasında bekliyordu. Bir elliyle omzundan tutuyordu, ayak tabanını da sırtının tam ortasına dayıyordu. Ve öylece silahın namlusunu sıkıca kafalarının tam ortasına dayıyordular, emir aldıkları gibi de...

* O Kürtlerden hiç birisi kendini kurtarmak için herhangi bir harekette bulunmadı mı? Örneğin, subaylara saldırmak gibi veya bir söz söylemek gibi...

– Dediğim gibi, ben sesleri duymuyordum ki bir şeyler söyleyip söylemediklerini bileyim! Fakat hiç kimse herhangi bir harekette bulunmadı. Elleri gözleri bağlıydı. Zalimin pençesinde çaresizdiler!

* Her bir subay avının başına kurşunu sıktıktan sonra nasıl çukura atıyordu?

– Sana anlattığım gibi, çukurun tam kıyısında öldürüyorlardı. Kurşunu sıktıktan sonra, omzundan tuttuğu elini bırakıyordular, sırtının ortasına dayadığı ayağıyla da çukurun içine doğru şöyle bir itiyordular.

* Eğer öyle olmuşsa, belki bir tek kurşunla ölmemiş olabilirler! Yani, sağ olarak, yani yaralı halde gömülmüşler!

– O kurşunla ölmemiş olabilirler. Ama çukura atıyordular. Eğer canlı bile olsalar bu kadar yükseklikten çukura düşmeleriyle boyunları kırılmıştır. Eğer sağ kalan olmuşsa da yine üzerlerini toprakla kapattık.

* Oradaki Kürtlerin tümü o gece aynı biçimde mi öldürüldü?

– Evet, dediğim gibi, altı araç vardı, her araçta 50 genç vardı. Dört çukur kazmıştık. Her çukura 75 kişiyi attılar.

* Peki! İlk gurup bu şekilde kurşunlanıp öldürdüğünde araçlarda ölüm sırasının kendilerine gelmesini bekleyen diğer arkadaşları kendilerini kurtarmak için hiçbir harekette bulunmadılar mı, direnmediler mi?

– Elleri ve gözlerinin sıkıca bağlı olduğunu anlatmadım mı? Arkadaşlarının ölüme götürüleceğini nerden bilsinler ki?!

* Nasıl bilemezler! Hemen yanı başlarından arkadaşlarını kaldırıp götürmüyorlar mıydı?

– Evet! Ama bir yandan silahlara susturucu takmışlardı, öte yandan bütün araçları çalışır durumda tutuyorlardı; motor sesleri, ekzkavatorlerin sesi bütün diğer sesleri bastırıyordu. Silahlardan çıkan o küçük pıt-pıt seslerinin onlara kadar ulaştığını sanmıyorum.

* O gecedeki bütün öldürmeler ne kadar devam etti?

– Vallahi bilemiyorum ama galiba fazla sürmedi.

* Ne zaman üzerlerine toprak doldurmaya başladınız?

– Öldürmeler tamamlanınca biz de hemen toprağı üzerlerine doldurmaya başladık.

* Gözlerinin önünde böylesine onları öldürdüklerinden sonra sen de kalkıp üzerlerine toprağı boşalttığında neler hissettin?

– Vaşşiliğimi!

* Ya bu yaptığın!

– Eğer bunu yapmasaydım onların başına gelen benim de başıma gelirdi!

* Kimse sana eğer bunları yapmazsan böylesi şeyleri senin de başına getiririz demiş miydi?

– Yüzlerce kez...

* Ne zaman ve nerde dediler?

– Her nerede bizi toplamışlarsa!

* Nerde toplandınız? Burada yapılan şeylerin yapılmamasını mı istediniz?

– Hayır, önceleri...

* Yani, ne zaman?

– Ya şimdi sen Anfallerin öldürülmesini mi soruyorsun yoksa başka şeyi

mi? Kardeş, Baas zalimdi! Bir arkadaşım vardı, bir sorunundan dolayı dört gün gelemedi, gıyabında idam cezası verdiler. Artık sen hesapla, nasıl cesaret edip böylesi bir işi kabul etmiyoruz diyebilirdik?

* Çukurları nasıl doldurdunuz?

– Bir önceki gece kazdığımız toprağı tekrar üzerlerine boşalttık. Böylece üzerlerini kapattık.

* Bu, katıldığın ilk suç muydu?

– Ben suç işlememişim! Emir verenler, öldürenler suçludur. Sadece ben üzerlerine toprağı boşaltmışım, bunun neresi suçtur! Üstelik ben kendim gelip size haber verdim. Size adımı veren olmamış ki, eğer suçlu olsaydım gelir miydim?

* Affedersin! Bu, senin de katılmış olduğun bu şekildeki ilk olay mıydı?

– Evet.

* İkincisi?

– Hayır!

* Gömülmelere kaç kez katıldın?

– Bu olaydan bir süre sonra bu kez kadın ve çocuklardan oluşan Anfal guruplarının topluca gömülmelerine katıldım.

* Nerede?

– Dûzxurmatû'da.

* Sekizinci ayın on ikisinde, o gece, yani Anfallerin üzerine toprağı örtme gibi vâcib bir görevi gerçekleştirdikten sonra, geceyi nasıl geçirdiniz? Siz derken, sen ile arkadaşın Ferhan'ı kastediyorum.

– Öldürmeler ve gömülme işlemi tamamen sonuçlanınca beni de Ferhan'ı da, orada bulunan diğer korumaları da doldurduğumuz çukurların üzerinde toplayıp hiç kimseye bu olay hakkında söz etmememiz konusunda bizi tehdit ettiler.

* Kim siz topladı?

– Raid Nezhan Tikriti.

* Sözleri hâlâ aklında mı?

– Evet.

* Ne dedi?

– Dedi ki “İşte, hepiniz gözlerinizle gördünüz! Eğer kimseye olanlar hakkında ağzınızdan bir şey kaçırırsanız ya da bu olay açığa çıkarsa, bu, sizin ve ailenizin de alını yazısı olur!”

* Kimseden hiç ses çıkmadı mı?

– Hayır, kim cesaret edip bir şey söyleyebilirdi ki!

* O toplantıdan sonra ne yaptınız?

– Bizi Kerkük'e geri gönderdiler. Kaldığımız yere döndük.

* Döndükten sonra kimseye böyle bir olayın olduğundan hiç söz etmedin mi?

– Hayır, kim cesaret edebilirdi ki! Dedim ya, Raid Nezhan kimseye anlatmamız konusunda bizi tehdit etti!

* Arkadaşlarınız “nerdeydiniz, nereye gittiniz, neler oldu, ne yaptınız” diye size hiçbir şey sormadılar mı?

– Önceki gece arkadaşlarımıza çukur kazdığımızı anlatmıştık, o gece döndüğümüzde de olup bitenleri onlara anlattık.

* Yöneticilerden de mi sordular?

– Onlardan? Bizimle değıllerdi ki onlardan sorsunlar!

* O gece rahat mıydın?

– Ne rahatlığı! İşte, sana anlattım ya, 15 yıldır gördüklerim her gece bir video filmi gibi tekrar gözlerimin önüne geliyor. Hâlâ da o gece ruhumda acı bir sancıdır.

* O gece uyudun mu?

– Hayır!

* Arkadaşın Ferhan?

– Bilmiyorum. Uyuyabilmiş olacağını tahmin etmiyorum.

* O gece ne düşündün, örneğin, bu rejimin elinden kaçarak bütün bu olup bitenleri dünyaya duyurmak gibi bir şey aklına gelmedi mi?

– O ilk olayda öldürülenlerin kimler olduğunu veya ne suç işledikleri hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Bundan dolayı onların suçlu kimseler olduğunu sanmıştım! Fakat ikinci gece bunun bir Anfal süreci olduğunu

anladıktan sonra o zaman çok kötü oldum. En çok da insan topluluklarına baktığımda...

* Sonradan bunun bir Anfal süreci olduğunu anladım dedin, nasıl anlamıştın?

– Olay yerinden kaldığımız yere döndüğümüzde özel korumalardan bazıları yanımıza geldiler, onlar anlattı.

* Ne anlattılar?

– Bazı sorularımız oldu... “Orada öldürdüğümüz Kürtler Topzawa’dan getirildi” dediler.

* Nasıl anlattılar, ya da nasıl cesaret edip konuyu açtılar?

– Bize yemek getirmişlerdi. Oturdular. Birlikte sohbet ederken sorduk, onlar da anlattılar.

* Daha önceleri “Anfal” sözcüğünü duymuş muydun?

– Hayır, o gece duydum.

* Olayın hemen ertesi sabahı ne yaptınız?

– O gün bize üç günlük ev izni verdiler.

* Gittiniz mi?

– Evet.

* O üç günü evde nasıl geçirdiğini biraz anlatabilir misin, nasıl geçti?

– Çok acayip sorular soruyorsun!

* Yani sorudaki amacım şu, hani bir önceki gece öldürülmeleri gördüğünden uyuyamamıştın ya! İşte, şunu öğrenmek istedim, hani eşine, ailene gittin, epey zamandır gitmemiştin, bu değişiklik seni biraz sakinleştirmede mi?

– Gittiğim de çok yorgun ve halsizdim. Karnım patlayacak gibiydi. Evdekiler de benim bu halimi fark etmişti. Rahat olmadığımı görmüşüleri. Epey üzerime geldiler, beni sıkıştırdılar, ben de her şeyi anlattım.

* Hani hiç kimseye bir şey anlatamayacaksınız diye tehdit etmişler ya, anlatmaktan korkmadın mı?

– Evet... Fakat bir yandan eşim çok üzerime geldi, diğer yandan eğer anlatmasaydım patlayacak gibiydim!

* Anlattıktan sonra rahatladığını hissettin mi?

– Biraz! Evet...

* Peki, o vahşet görüntülerini anlattığında, evdekiler nasıl karşıladı?

– Onlar da çok üzüldüler ama elden ne gelirdi ki!

* Sana “gitme” demediler mi? Ya da böylesi bir işe bulaşmaman için herhangi bir tembihte bulunmadılar mı?

– Kabilemiz böyle bir işe bulaşmamdan hoşnut olmadı. Eğer onların dediği olsaydı, ailemin yanında kalmam gerekirdi.

* O üç gün zarfında bu rejimin elinden kaçmayı hiç düşünmedin mi?

– Nereye kaçacaktım! Kaçacak yer mi vardı? Irak'tan dışarı çıkacak durumda değildim. Eğer düşünmüş olsam bile yaşamım daha da zorlaşacaktı.

* Üç günlük izinden sonra Kerkük'e döndüğünde ne gibi değişiklikler vardı?

– Döndüğümde çok şeyin değişmiş olduğunu gördüm tabii.

* Ne gibi?

– Şoför arkadaşlarımdan hiç birisi orda yoktu.

* Nereye gitmiştiler?

– Onları Hemrîn ile Dûzxurmatû arası yere götürmüşütlük.

* Size ne dediler?

– Bizi de alıp oraya götürdük.

* O işi yapmak için mi gidiyordunuz, yani yine çukur kazmak için mi?

– Ne iş yapacağımızı sormadık. Çadır kurmuşlardı. Özel Kuvvetlerden büyük bir güç ordaydı. Çukur kazma çalışmaları orada da vardı. Bizim de çukur kazma işine katılmamızı söylediler.

* Kazdınız mı?

– Hem de nasıl! Evet.

* Anfal için halkı ne zaman getirdiler?

– Ayın kaçıydı... Hatırlayamadım.

* İzin dönüşünden kaç gün sonraydı?

– Ya hatırlayamıyorum işte! Çünkü bir süre o bölgede kaldık. Her birkaç günde bir bizi alıp Hemrîn ile Dûzxurmatû arası yerde çukur kazdırıyordular.

* Sorudaki amacım, bizzat kendin katıldığın günlerdir.

– Allah'ıma bilmiyorum! Fakat dokuzuncu ayın onuna kadar bu iş durmaksızın sürdü.

* Bu, Anfal operasyonunun sekizinci ayın on birinde başlayıp dokuzuncu ayın onuna kadar sürmüş demektir, öyle mi?

– Ben bu süreden haberdarım. Evet.

* Sana bu ilk katılımın mıydı diye sormuştum sende "Hayır, Dûzxurmatî'dakine de katıldım" demiştin. Biraz onu anlatır mısın, ne zamandı?

– Söyledim ya, tarihini tam olarak hatırlayamıyorum. Fakat her şey sözünü ettiğim süre içinde oldu.

* Peki, diğer arkadaşların nerdeydi? Ferhan onlar... Onlar da bu sürece katıldılar mı?

– Nasıl katılmadılar? Kaç gece beni başka yerlere götürdüler, tabi onları da öyle alıp götürüyordular, onlar da hep aynı işi yapıyordu.

* Onları nerelere götürdüklerini bilmiyor musun?

– Hayır, fakat bu işlerin tümü bizim ekibin eliyle sonuçlandırılıyordu. Yani, Topzawa, Dûzxurmatû ve Hemrîn dağları arasındaki bölgede olup bitenleri hep aynı ekip yaptı.

* Katıldığın ama yerini göstermediğin daha kaç yer var?

– Dûzxurmatû ile Hemrîn arası, sonra Dûz yolu çevresi.

* Oralarda gömülenler de hep genç miydi?

– Hayır, bu kez kitlesel öldürmelerdi.

* Kitlesel öldürmelerden amacın ne?

– Hepsini üst üste taradılar. Gurup gurup klaşnikovlarla tarandılar.

* Tarama ekibi yine o 11 kişilik tim miydi?

– Evet. Öldürme ekibi sürekli sözünü ettiğim o 11 kişiden oluşan subay mangasıydı.

* Ne tür araçlarla Anfalleri getiriyordular?

– Hep aynı üstü kapalı cemselerle, Mokepetlerle.

* Getirdiklerinde yaşlarına göre mi sınıflandırarak ayırıyorlardı yoksa

kadın, erkek, yaşlı, çoluk çocuk hep bir aradalar mıydı?

– Yok. Ayrı ayrı getiriyorlardı. Önce gençleri getirdiler ama daha sonra gurupların taraması bir birine karıştı. Örneğin, daha gençlerin taranması bitmeden diğerlerini getiriyorlardı.

* Araçları çukurların uzağında mı durduruyorlardı?

– Fazla uzakta değil. Tepe yamaçlarında durduruyorlardı. Çukurlarda epey çoktu. Oralar zaten hepe çukur tepe, engebeli bir araziydi.

* Peki, olayı tamamlarsan eğer...

– Özel korumalar halkı araçlardan indirir, sıraya dizer ve çukurların kıyasına getiriyorlardı.

* Elleri gözleri bağlı mıydı?

– Elleri bağlıydı ama gözleri açıktı.

* Yani, bir birlerinin gözü önünde mi tarandılar?

– Evet. Onları tepenin arkasına götürüyorlardı, zaten bir yanı tepe bir yanı geniş çukur. Oraya soktular ve taramaya başladılar.

* Komutla mı taramaya başlıyorlardı?

– Evet.

* Kim emir veriyordu?

– Raid Ebd.

* Ne diyordu?

– “Vurun!” diyordu.

* Ateş timi kaç kişiydi?

– Demiştım ya! 11 kişiydiler.

* Hepsi mi kurşun sıkıyordu?

– Evet.

* Bu öldürme timi daha önce sıraya dizilerek hazır vaziyette mi bekliyorlardı?

– Sıraya dizilmemişlerdi faka hazır vaziyetteydiler.

* Peki, nasıl duruyorlardı, nereden ateş açıyorlardı?

– Biliyor musun, o yerlerin bir tarafı hep tepeydi, o tepenin yamacında gençleri araçlardan indiriyorlardı, diğer tarafta da ölüm timleri bekliyordu.

Emir verildiği gibi onlar da taramaya başlıyordu. Ve öldürüyorlardı.

* Kendini kurtarmaya çalışanlar olmuyor muydu?

– Ne kurtarması! O çevre tamamıyla özel kuvvetler tarafından sıkı bir şekilde tutulmuştu. Kitle ile öldürme timleri arasında sadece 10 m mesafe vardı. Kendilerini nasıl kurtarabilirlerdi ki!

* Yani işte onları öldürdüklerini görmüyorlar mıydı, hiçbir şey de mi yapmıyorlardı?

– Hayır, sadece ağlıyorlardı.

* Erkekler de mi?!

– Evet, evet. "Hawaaaar! Bawooo!" diye ağlıyorlardı.

* Tarama sürecinde gurupların birbirine karıştığını anlattın, gençleri taradıklarında hemen diğerleri de mi ulaşıyordu? Yani kadın ve çocuklar da mı?

– Evet... Araç konvoyları arka arkaya geliyorlardı. Araçların arasında fazla mesafe yoktu.

* Nerden getirildiklerini bilmiyor musun?

– Biliyorum. Gençler ile yaşlıları Topzawa'dan kadın ve çocukları da Dibs'den getiriyorlardı.

* Gençlerin taranması tamamlandığında hemen siz de üzerlerine toprağı örtmeye başlıyor muydunuz, yoksa bütün taramalar bittikten sonra mı üzerlerine toprağı boşaltmaya başlıyordunuz?

– Bekliyorduk. Bütün taramalar tamamlandıktan sonra üzerlerine toprağı boşaltmaya başlıyorduk.

* Hep aynı ekip mi tarama yapıyordu?

– Evet. Hep aynı 11 kişilik tim.

* Peki, nasıl yetişebiliyorlardı?

– Onlar yorulmuyordu! Görevleri sadece şarjör değiştirmekti. Onlara deste deste dolu şarjörleri hazırlayıp yanlarında istif ediyorlardı, onlar da tetiğe basıp öldürüyorlardı.

* Yaşlıların elleri bağlanmamış mıydı?

– Hayır.

* Gözleri?

– Hayır.

* Peki, nasıl öylesine rahat bir şekilde ateşin altına gidiyorlardı? Teslim olamamak için hiçbir teşebbüste bulunmuyorlar mıydı?

– Kapalı araçların içinde tutuklular gibi bekletiliyorlardı. Onları bir kerede aşağı indirip koyun sürüsü gibi önlerine katıyorlardı. Ve hemen taramaya başlıyorlardı. Ne güçleri vardı ki bir de kalkıp dirensinler! Sadece feryat figanlarıydı. Öte yandan, onlar kadar özel timler bu iş için ayrılmıştı.

* Eğer dediğin gibiyse her taraftan kitlenin etrafı sarılmış ve böylece taranmışlar?

– Evet. Aynen öyleydi. Çoğunu boynundan veya omzundan tutup tarama yerine doğru itiliyorlardı.

* Tarandıklarında, korkudan bile olsa, yani ölüm korkusundan bile olsa, kaçan olmuyor muydu, ya da kimse ölümden kurtulmak için bir subayın arkasına sığınmaya çalışmadı mı hiç?

– Gökten yağın dolu gibi, yağmur gibi kurşun yağıyordu. Korkudan koyun gibi başlarını ellerinin arasına alıp bir birlerinin arkasına sığınmaya çalışıyorlardı. Ama sonunda hepsi üst üste yıkılıyordu.

* Bir kadının, çocuğun veya bir yaşlının herhangi bir subaya saldırmaya çalıştığını ya da bir söz söylediğini yahut niye bizi öldürüyorsunuz diye herhangi bir soru sorduğunu hiç görmedin mi?

– Evet, ben kendim bir kadınla konuştum.

* Kürtçe biliyor musun?

– Hayır.

* Ne konuştun ki?

– “Niye bizi öldürüyorsunuz, bu kadar kadın ve çocuğun günahı ne?” dedi.

* Bunları dediğini nereden biliyorsun?

– Arapça konuşuyordu.

* Arapça mı?

– Evet. Arapça.

* Bir kadın ve üstelik Arapça biliyordu, öyle mi?

– Kendisi Arap'tı.

* Peki, Anfal Kürtleri arasında onun ne işi vardı ki!

– Onu da onlar gibi tutuklamışlardı.

* Sen nerden biliyorsun?

– İşte, onunla konuştuğumu söylemedim mi?

* Kendisi mi Arap olduğunu söyledi?

– Arapça konuştuğunda ben kendim onun tam bir Arap olduğunu anladım. Çünkü Arapça bilmesi tuhafıma gitmişti. Kendisine sorduğum da zaten o da Arap olduğunu söyledi.

* Neden tutuklandığını söylemedi mi?

– Evet, söyledi. "Ben Arap'ım. Hileliyim. Irak Komünist Partisi Bölge Komitesi üyesiyim" dedi.

* Nerde tutuklandığını sormadın mı?

– Sordum. Koye'den, Kuzey bölgesinden geldiğini söyledi.

* Onu da mı öldürdüler?

– Evet. O da Kürt kadın ve çocukların arasında öldürüldü.

* Ona üzülmüş olmalısın herhalde?

– Doğrudur. Evet, ona çok üzüldüm.

* Arap olduğundan dolayı, değil mi?

– Onunla konuştuğumdan dolayı, üstelik doktordu...

* Peki, ya bunca öldürülen kadın, çoluk çocuk, genç yaşlı, onlardan hiç birisi dikkatini çekmedi mi?

– Nasıl çekmedi! Bu 15 yıldır bütün olup bitenlerin bir film şeridi gibi hep gözümün önünde olduğunu söylemedim mi?

* Başka? Toplu katliamlar sürecinde böylesi dikkati çeken ve seni üzen başka bir şey gördün mü?

– Şu Arap doktorun da aralarında bulunduğu kitlenin arasında kucağında bebeği olan bir kadın vardı. Bebeği belki 30 veya 40 günlüktü. Bebeğe her hangi bir kurşunun isabet ettiğini sanmıyorum ama üzerine toprağı boşalttım. Bu görüntü hep gözlerimin önüne geliyor ve bundan dolayı çok acı çekiyorum.

* Sence kurşun mu isabet etmemiştii ya da canlı canlı üzerine toprağı mı boşalttın?

– Öyle yüzde yüz hiçbir kurşunun isabet etmediğini söyleyemem ama çukurdayken hâlâ canlıydı ve üzerine toprağı boşalttım.

* Diğerlerinin arasında da böylesine canlı olanlar kalmış olabilir. Ya kurşun isabet etmemiş ya da hala canlı iken üzerlerine toprağı boşaltmışsınız, öyle mi?

– Kuşkusuz öyleleri vardı. Çünkü birçok insan üst üste yığılmıştı. Hiç kurşun isabet etmemiş olanları da vardı. Her ne ise, korkudan hiç kıpırdamadan ölü gibi yatanlar da belki vardı. Ama biz hepsinin üzerine toprağı boşaltarak üzerlerini kapattık.

* O kitlenin öldürülmesi ve üzerlerine toprağı boşaltma ne kadar sürdü?

– Öğleden sonra saat iki (14:00) gibi başladı, akşamın altısında (18:00) bitti.

* Bu iş bittikten sonra ne yaptılar?

– Söylemiştim, bütün bunlar 11. 08. 1988 ile 10. 09. 1988 arası dönemde olup bitmişti. Bu önemli olaylar böylece sonuçlandı.

Daha sonra o gücü ikiye ayırdılar. Bir bölümünü vilayetlere dağıttılar. Diğer kısmını da koruma birliğı olarak Ali Hasan Mecid'in emrinde kaldı.

* Bölüştürme sizin isteğinizle mi oldu?

– Hayır. Biz hepimiz sanki onların malıydık, hiçbir şey bizim elimizde değildi!

* Sen hangi kısımda kaldın?

– Til el-Wird'deki yeni arazileri tarıma açma ve sulama projesi için beni oraya götürdüler. Sonra bir treylerin şoförlüğünü yaptım. Tikrit'ten çevredeki inşaatlar için taş, çimento, demir, tuğla, kereste gibi inşaat malzemelerini taşıyordum. Daha sonra da tıpkı Til el-Wird'deki gibi Ali Hasan Mecid'e ait özel arazilerin ziraat amaçlı sulama projelerinde çalıştım.

* Kut'a dönmek istemiyor muydun?

– 1989 başlarında Kerkük ve çevresinde yeni tarım alanları açma

projesinde çalışırken Teğmen rütbesiyle Hattap adında halka çok eziyet çektiren bir subay vardı. Herkese hayvan muamelesi yapıyordu. Onunla bir sorunum oldu. Bundan dolayı tayinimi Bağdat Emniyet Genel Merkezi'ne çıkardılar. Ben oradayken, Devrim Komuta Konseyi tarafından nüfusunu Kerkük'e nakletmek isteyenlere bedava ev, mülk ve para verilecektir, diye bir karar yayınlanmıştı. Ondan dolayı ben de nüfusumu Kut'tan alıp Kerkük'e naklettim. O zamandıdır Kerkük'te yaşıyoruz.

* Kerkük'e nüfusunu naklettiğinde sana ne verdiler?

– Gelen herkese para veriyorlardı. Ben Emniyet Teşkilatından geldiğim için bana bir ev verdiler. Dayalı döşeli bir evdi; her şeyi içindeydi.

* Ev hükümetin miydi?

– Yok. Bir Türkmen'e aitti. Devlet tarafından haciz edildiğini söylediler. O evi bana verdiler, üzerime tapuladılar.

* Peki, bir başkasının evini nasıl üzerime tapularsınız diye bir şey söylemedin mi?

– Sorma hakkımız yoktu. İlde bir büro vardı, Yerleştirme Dairesi. Onlar bu şekilde birçok evi dağıttılar. Bize, bu ev artık senin dediler.

* Sen rejimin kararını boş ver, insanlık adına nasıl vicdanın elverdi ki gidip bir başkasına ait evde oturdun, eşyalarını kullandın?!

– Ev haciz edilmişti! Hükümetin malı olmuştu. Ben hükümet'ten almıştım. Hükümet de kendi hakkını bana verdi.

* Evdekilere olup bitenleri anlattığını söylemiştin. Onlar da başkalarına anlattılar mı acaba?

– Hayır. Sanırım anlatmamışlardır. Çünkü bu, onları idama götürürdü.

* Peki, yani bir Kürdün yanında böyle şeyleri anlatamaz mıydın? Ola ki onlardan öldürülen bunca Kürdün, belki bir yakının öldürüldüğünden böylece haberdar olmuş olurdu.

– Öyle bir yol da yoktu. Eğer bir Kürt'le birkaç laf etmiş olsaydık hemen ertesi gün kendimizi Emniyet veya Muhaberat sorumlularının karşısında sorguda bulurduk. Bir kısım Kürtlerin halkının aleyhine çalıştıklarını biliyordum. Gidip yetkililere anlatabilirlerdi. Böylesi şeyleri gözlerimle

görmüştüm. Nasıl güvenip anlatabilirdim ki!

* 1991 hareketinde Kerkük Kürt güçlerinin eline geçti. Sen de o zamanlar Kerkük'ü bırakıp kaçtın mı?

– 1991 hareketinde Kürtlerin korkusundan eşim ve çocuklarımı da alıp birlikte Kerkük'ü bırakıp kaçtık. Tikrit'e gittik. Kürtler kırılana kadar askeri bir kıışlada kaldık. Sonra yine döndük. Dönerken Kürtleri yine sürdüler. Onlarla nasıl ilişki kurup o gizli şeyleri anlatabilirdim ki!

* Aslında sen Kürtlerin geniş bir bölgeye egemen olduklarını, orada özgür olduklarını biliyordun. Hani, vicdanım hiç rahat değildi diyorsun ya, yani kalkıp bir Kürt merkezine gelip bunları anlatamaz mıydın?

– 1991'den 1995'e kadar tayin yerim Necef'ti. Kim kaçabilirdi ki! Bir arkadaşım vardı, 1998'de kaçtı. Eşi ve çocuklarını yakaladılar. Eşi hamileydi. Hapishanede doğum yaptı. Hapisten çıkarken çocuğu bir buçuk yaşına girmişti. Baksana, nasıl bu gizli şeyleri açıklayacaktım?

* Hiç olmazsa Emniyet Teşkilatı'ndan tayinini başka bir kuruma alabilirdin, böylece o kurumdan uzaklaşmış olurdun.

– Yapamazdım. Eğer Emniyet'te kalmasaydım büyük sorunlarla karşılaşacaktım. Ya da tutuklanmamam işten bile değildi!

* Peki, 1995'ten sonra, yani Necef Emniyeti'nden sonra?

– Kerkük'e döndüm. Mansur Emniyeti'nde kaldım.

* Ne zamana kadar?

– Yakın bir zamana kadar, Irak'ın yıkılışına kadar.

* Irak yıkılırken neredeydin?

– Bağdat'ta, cepheyedim.

* En başında sormalıydım, sen normal polislerden miydin?

– Çavuştum.

* Yani, sadece çavuş olduğuna inanamıyorum?

– Niye?

* Çünkü sen okumuş birisin, yani tahsillisin. Liseyi bile bitirmişsin. Bu kurumda 25 yıllık bir hizmete sahipsin. Emniyet Teşkilatı'nda okuryazar bile olmayanların rütbe sahibi olduklarını görmüşüm. Her hizmet yılı için

terfi ettiklerini de biliyorum. 25 yıllık hizmeti olan ve Lise mezunu birisinin sadece çavuş olduğu bana inandırıcı gelmiyor işte!

– Ben çavuş olduğumu söyledim. Artık sen ne sanırsan, serbestsin.

* Kuşkuluyum!

– Serbestsin.

* Peki, özgürlük sürecine gelelim!

– Cephe düşünce Kerkük'e döndüm, eşime çocuklarıma geldim.

* Bu vahşeti açıklamaya ne zaman karar verdin?

– Kerkük Kürtlerin eline geçtiğinde.

* Kimden başladın?

– O gün arka arkaya Güvenlik Bürosu'na gittim. Bana Emniyet sorumlusunun adı Rizgar Elî olduğunu söylediler ama görüştürmediler.

* Yetkiliyi görmek istediğini söyledin mi?

– Onlarca görevliye söyledim ama bana kulak asmadılar.

* Sen böylesi önemli bir bilgiyi iletmek için geldiğini söylüyordun ve onlar senin Vali'ye ulaşmanı engellediler, öyle mi?

– Evet.

* Sana ne söylüyorlardı?

– Sürekli beni içeriye alamayacaklarını söylüyorlardı.

* Niye?

– Çok Arap geliyordu. Ya teslim olmak için geliyordu ya da bir ricada bulunmak için. Onlar benim de ya bir ricada bulunacağımı ya da herhangi bir şeyimin çalındığını bildirmek için içeriye gitmek istediğimi sanıyorlardı...

* Sonra?

– Vazgeçtim. Umudumu kestim. Birleşik Vatancılara ulaşmak istedim.

* Onlarla ne ilgisi var?

– Yani onlardan da Anfal'e uğrayanlar oldu.

* Peki, sonra nasıl ulaştın?

– Evime yakını bir yerde bazılarına rastladım. Baktım biri Arap biri de Kürt o taraftan geliyorlar. Kürt alanını çağırdım. Ona sen Kürt müsün diye sordum. Onaylayınca, benimle gel, bildiğim bazı önemli bilgileri sana

vereceğim dedim. Eğer sen de almazsan Ittihad Weteni yetkililerine gitip bildireceğimi söyledim ve onunla birlikte evime gittik. Kıyısından köşesinden biraz anlattım.

Bir iki gün sonra da adam gelip beni aldı. Gittiğimiz yerde, isimlerini vermemem gerek, bu gerçeği onlara anlattım. Onlar da bu meseleyi araştırmak için bir komite hazırlayıp bana göndereceklerini, benim de toplu mezarların buldukları yerleri komiteye göstereceğimi söylediler ve beni evime geri yolladılar. Daha sonra da işte siz geldiniz ve ben de bunları size anlatıyorum.

* Sen kendin gelip bu önemli bilgileri onlara verdiğin için seni ödüllendirdiler mi?

– Evet.

* Kim?

– Doktor Berhem.

* Ne ödül verdi?

– Allah kendisi üzerimizde haberdardır, sadece 50 dolar para verdi. Yemin ederim ki o parayı bozmayacağım, ölene kadar harcamayacağım. Çünkü ben para için bunları bildirmeye gitmedim. Vicdanım beni bu gerçeği açıklamaya gönderdi.

* Başka bir yerde daha anlatmış mısınız?

– Hayır.

* Güvenliğin için sana hatırlatmak istiyorum, eğer sen istiyorsun bütün bu anlattıklarınızı gizli tutalım, adını açıklamayalım. Çünkü çok yakında yerli ve yabancı habercilerin, televizyoncuların bu olayın peşine düşecekleri hiç de uzak bir ihtimal değil!

– Sana söylediğim gibi, uluslar arası bir mahkemede tanıklık yapmaya hazırım, bildiklerimi, sana anlattıklarımı orda da anlatırım ki sizin yararınıza olsun. Başka da kimseye bir şey anlatmam. Haberciler veya televizyoncular gelip benden bilgi almaya çalıştıklarında eğer Süleymaniye Emniyeti anlat demese hiç kimseye bir şey anlatmam.

* İşte, sorabileceğim kadar sordum ve şimdi sohbetimizin sonuna

geleceğiz. Eğer bunları anlattığından dolayı pişman mısın diye sorsam ne dersin?

– Hayır, neden pişman olayım ki!

* Hiç değilse gözünün önünde büyük bir suç işlendiğinden belki?

– Yok, pişman değilim. Büyük bir suç olduğu doğrudur, fakat ben işlemedim, ondan dolayı değil, vicdanımı rahatlatmak için gelip bütün bunları anlattım. Eğer ben de gelmeseydim kim gelip anlatacaktı?

* Bazen öyle olur ki, insanın gözü önünde büyük bir suç işlenir ama bunu engellemek için kişinin gücü yetmeyince, keşke bu dünyaya hiç gelmeseydim ve bütün bunları görmemiş olsaydım diye kendi kendine söylenir. Yani, şunu söylemeye çalışıyorum, acaba, keşke hiç okumamış olsaydım, bu işe girmemiş olsaydım, kurak köyümde kardeşlerimin yanında kalsaydım, böylece bu suçu görmemiş olurum diye kendi kendine söylendin mi hiç?

– Hayır, pişman değilim ama keşke gücüm yetseydi de olay olduğu zaman hemen Anfallerin intikamını alabilseydim...

* Seninle konuşacaklarımız bitmedi, eğer mahkemede karşılaşırsak... Çünkü bizinkiler uluslararası bir mahkemede Anfal Davası açmaya çalışıyorlar. Sen de o mahkemede tanıksın... Mahkemede vereceğin bilgileri de bu konuşmalarımızla birlikte kitaplaştırmayı düşünüyorum.

– Gözüm üstüne.*